

We should also take care so that both acquired knowledge of information and communication technologies and appropriate skills would be constantly used by teachers in their pedagogical activity in the course of conferences, seminars, «round tables», competitions, as well as in their everyday life.

Key words: after-diploma education, information and communication technologies, information and communication competence of teachers of social and humanitarian subjects.

УДК 378.14

Чайка В.М.*

ФОРМУВАННЯ САМОСТІЙНОЇ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ КРЕДИТНО-МОДУЛЬНОЇ СИСТЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

На основі аналізу навчальних планів і програм з'ясовано особливості психолого-педагогічної підготовки студентів, формування їх самостійної навчально-пізнавальної діяльності в умовах кредитно-модульної системи організації освітнього процесу. Схарактеризовано модульну організацію навчальних дисциплін, модульний принцип організації їх змісту, систему академічних кредитів, зміст психолого-педагогічної підготовки. З'ясовано особливості організації самостійної навчально-пізнавальної діяльності студентів (форми індивідуальної роботи, методи, система контролю успішності). Визначено умови організації самостійної навчально-пізнавальної діяльності студентів.

Ключові слова: самостійна навчально-пізнавальна діяльність, кредитно-модульна система організації освітнього процесу, психолого-педагогічна підготовка.

Україна на сучасному етапі здійснює модернізацію освітньої діяльності в контексті європейських вимог. Цей період позначений інтенсивною реалізацією ідей компетентнісного підходу, організаційні засади навчального процесу ВНЗ трансформуються з традиційних лекційно-семінарських на оновлені кредитно-модульні, що передбачають суттєві зміни в діяльності викладача і студента, а саме: домінування самостійної пізнавальної діяльності студентів зі зменшенням питомої ваги участі викладача в її організації та управлінні. За такого підходу студент займає позицію активного суб'єкта, що моделює і рефлексує власну навчальну діяльність. Це вимагає високого рівня сформованості самостійності студентів у процесі пізнання нового, для того щоб зробити цей процес самостійним і неперервним.

Однією з передумов входження України до єдиної Європейської зони вищої освіти є реалізація ідей Болонської угоди, кредитно-модульної системи організації навчального процесу. Вона забезпечує можливість навчання кожного студента за індивідуальною варіативною частиною освітньо-професійної програми, сприяє самосвітнім процесам, саморозвитку і професійній самореалізації, надає можливість здобути кваліфікацію відповідно до вимог ринку праці.

Дидактика вищої школи, окремі методики розв'язують проблему формування самостійної навчально-пізнавальної діяльності студентів за допомогою вдосконалення різних компонентів навчання (змістового, операційного, контрольно-регульовального), використання міжпредметних зв'язків, проблемної, модульно-рейтингової, комп'ютерної та інших технологій навчання. Такий підхід не може повністю розв'язати цю проблему, бо унеможливорює створення системи способів і прийомів активізації самостійної навчальної діяльності студентів як передумови їх майбутньої професійної самоосвіти і самореалізації. Крім цього більшість із названих вище технологій функціонують під кутом зору управлінських функцій викладача (вчителя).

* Чайка В.М.*

Аналіз психолого-педагогічної літератури дав змогу зробити висновок про те, що проблема формування самостійної навчально-пізнавальної діяльності студентів є традиційно однією з найактуальніших у педагогіці і широко обговорюється протягом багатьох років провідними психологами і педагогами. Питання психолого-педагогічної підготовки майбутнього вчителя, формування його самостійної навчально-пізнавальної діяльності вивчали відомі учені С. Архангельський, Ю. Бабанський, П. Блонський, В. Бондар [2], В. Буряк [3], В. Краєвський, В. Козаков, Н. Кузьміна, Ю. Кулюткін, М. Скаткін, В. Сластьонін та ін.

Про необхідність упровадження й ефективність кредитно-модульної технології навчання студентів стверджують Я. Болюбаш [1; 5], М. Ван дер Венде, В. Грубінко [5], М. Згуровський, В. Кремень [4], М. Степко [5], Г. Терещук [6], В. Шинкарук [5] та інші.

Мета статті – з'ясувати особливості формування самостійної навчально-пізнавальної діяльності студентів в умовах кредитно-модульної системи організації освітнього процесу.

Результати аналізу навчальних планів, програм, підручників і посібників з психолого-педагогічних дисциплін, діагностика рівня сформованості психолого-педагогічних знань й умінь випускників вищої педагогічної школи свідчать про значне відставання підготовки вчителя від вимог сучасності, про значні вади у викладанні психолого-педагогічних дисциплін щодо структури психолого-педагогічної підготовки, її змісту, форм, методів і засобів навчання, організації педагогічної практики, формування самостійної навчально-пізнавальної діяльності студентів. Окрім цього сучасна система психолого-педагогічної підготовки має вади процесуального характеру: відсутність систематичної роботи студентів протягом навчального семестру, низький рівень активності студентів і відсутність елементів змагання в навчальних досягненнях, можливість необ'єктивного оцінювання знань студентів, значні витрати бюджету часу на проведення екзаменаційної сесії, відсутність гнучкості в системі підготовки фахівців, недостатній рівень адаптації до швидкозмінних вимог світового ринку праці, низька мобільність студентів щодо зміни напрямків підготовки, спеціальностей та вищих навчальних закладів.

Важливе теоретичне і практичне значення має наукове обґрунтування і дослідна перевірка кредитно-модульної технології навчання студентів, яка передбачає вдосконалення навчальних планів, програм, посібників із психолого-педагогічних дисциплін, інтенсифікацію навчально-виховного процесу, змісту, методів і засобів навчання, забезпечення взаємозв'язку між всіма предметами циклу, розробку навчально-методичних комплексів, раціональний поділ змісту навчального матеріалу на модулі і перевірку якості засвоєння теоретичного і практичного матеріалу кожного модуля, використання більш широкої та гнучкої шкали оцінювання знань, що забезпечує реальну диференціацію навчальних досягнень студентів; стимулювання активної самостійної роботи студентів протягом усього періоду навчання у ВНЗ; підвищення об'єктивності оцінювання знань студентів; запровадження здорової конкуренції в навчанні; виявлення та розвиток творчих здібностей студентів.

Запровадження кредитно-модульної системи є важливим фактором стимулювання ефективної роботи викладача і самостійної навчально-пізнавальної діяльності студента, збільшення часу їх безпосереднього спілкування у процесі навчання. Модулі конструюються як системи навчальних елементів, об'єднаних ознакою відповідності визначеному об'єкту професійної діяльності. Останній розглядається як деякий обсяг навчальної інформації, що має самостійну логічну структуру і зміст, забезпечує можливість оперувати цією інформацією в процесі розумової діяльності студентів.

Модульна організація навчальної дисципліни менш за все є механічним перенесенням розділів програми до навчальних модулів, оскільки вимагає глибокої аналітико-логічної роботи над змістовим наповненням дисципліни, структурування її як системи, а не довільного конгломерату наукової інформації.

Другою умовою реалізації модульного принципу організації змісту навчальної дисципліни є можливість виділити генеральні наскрізні ідеї професійної діяльності, на розкриття і засвоєння яких спрямований кожний модуль.

Для студента – майбутнього фахівця – важливо не лише осмислити й засвоїти інформацію, а й оволодіти способами її практичного застосування і прийняття рішень.

За таких умов зменшується частка прямого, зовні заданого інформування і розширюється застосування інтерактивних форм та методів самостійної роботи студентів під керівництвом викладача (тьютора) та повноцінної навчально-пізнавальної діяльності в лабораторіях, читальних залах, на об'єктах майбутньої професійної діяльності, що особливо важливо для системи дистанційного навчання.

Створення системи кредитів полегшує порівняння закінчених курсів і сприяє максимальному розширенню мобільності студентів.

Основним завданням упровадження кредитно-модульної системи підготовки фахівців є запровадження системи академічних кредитів, що аналогічна Європейській кредитно-трансферній системі (ECTS).

Кредитно-модульна система організації навчального процесу – модель організації навчального процесу, яка ґрунтується на поєднанні модульних технологій навчання та залікових освітніх одиниць (залікових кредитів). Структурно-діяльнісними елементами системи є:

- кредит – одиниця обсягу та вимірювання результатів навчання, досягнутих на певний момент виконання програми навчання;
- система змістових модулів, які з урахуванням засвоєння студентами окремих навчальних елементів (відповідно психофізичних норм засвоєння під час використання форм, методів і способів навчання) можуть бути засвоєні за 24-54 години навчального часу (сума годин аудиторної і самостійної роботи студента за тиждень).

Кредит передбачає всі види навчальної роботи, необхідної для завершення повного року академічного навчання у закладі, тобто лекції, практичні роботи, семінари, консультації, індивідуальну, самостійну роботу – в бібліотеці чи вдома, підсумковий контроль (екзамени, заліки), написання дипломної роботи, педагогічну практику та інші види діяльності. Кредит, таким чином, базується на повному навантаженні студента, а не обмежується лише аудиторними годинами.

Ціна кредиту становить 36 академічних годин (зазвичай 18 годин – аудиторні заняття, 9 – індивідуальна робота викладача зі студентами, 9 – самостійна робота студентів). Можливі також співвідношення аудиторних та індивідуальних і самостійних занять – 60 %:40 %, 40 %:60 %.

Кількість кредитів на навчальну дисципліну визначається діленням загального обсягу годин з навчальної дисципліни на ціну кредиту (з округленням до 0,5 кредиту). Загальний обсяг годин із навчальної дисципліни повинен включати час на проведення лекцій, практичних, семінарських та лабораторних занять, консультацій, практик, самостійної та індивідуальної роботи і контрольних заходів (включно поточне та підсумкове тестування). На навчальні, виробничі, польові, педагогічні та інші види практики, кваліфікаційний екзамен, підготовку і захист випускних, дипломних та магістерських робіт кредити відводяться окремо та встановлюється в них співвідношення годин аудиторної, індивідуальної та самостійної робіт залежно від змісту та специфіки видів діяльності студента при їх виконанні.

- заліковий кредит – одиниця виміру навчального навантаження, необхідного для засвоєння змістових модулів або блоку змістових модулів;
- змістовий модуль – система навчальних елементів, що поєднана за ознакою відповідності певному навчальному об'єктові;
- модуль – задокументована завершена частина освітньо-професійної програми (навчальної дисципліни, практики, державної атестації), що реалізується відповідними формами навчального процесу.

Зміст психолого-педагогічної підготовки майбутнього вчителя повинен враховувати особливості двоциклового навчання – додипломного (бакалавр) та післядипломного (магістр). Згідно з вимогами ECTS порядок та обсяг вивчення психолого-педагогічних дисциплін (курсів) визначає базовий навчальний план, який створено на основі вимог Державного стандарту підготовки фахівців зі спеціальності (ОКХ і ОПП), а також індивідуальний навчальний план студента. Структура навчального плану психолого-педагогічної підготовки містить перелік навчальних дисциплін, які студент повинен опанувати для досягнення певного освітнього рівня (бакалавр, магістр) та отримання кваліфікації, відомості про їх обсяг (у кредитах та годинах), види аудиторних занять, індивідуальних завдань, характер підсумкового контролю знань, послідовність вивчення і розподілу за семестрами. У навчальному плані не відображено переліку спеціальних дисциплін, спецкурсів.

На основі базового навчального плану психолого-педагогічної підготовки формується індивідуальний навчальний план студента, який містить інформацію про перелік, обсяг навантаження, послідовність вивчення навчальних дисциплін, види навчальної діяльності.

Технологія процесу навчання й оцінювання знань в умовах кредитно-модульної системи організації освітнього процесу передбачає переорієнтацію з лекційно-інформативної на індивідуальнодиференційовану, особистісно орієнтовану форми та на організацію самоосвіти студента. У структурі навчального навантаження студента індивідуальна робота є одним із основних компонентів навчальної діяльності і займає значну частину його навчального навантаження.

Самостійна навчально-пізнавальна діяльність студента є формою організації навчального процесу, яка передбачає створення умов для якнайповнішої реалізації творчих можливостей студентів через індивідуально спрямований розвиток їх здібностей, науково-дослідну роботу і творчу діяльність. Індивідуальні заняття проводяться під керівництвом викладача у позааудиторний час за окремим графіком, складеним кафедрою (предметною або цикловою комісією) з урахуванням потреб і можливостей студента. Організація та проведення індивідуальних занять доручається найбільш кваліфікованим викладачам. Індивідуальні заняття на молодших курсах спрямовуються здебільшого на поглиблене вивчення студентами окремих навчальних дисциплін, на старших – мають науково-дослідний характер і передбачають безпосередню участь студента у виконанні наукових досліджень та інших творчих завдань.

Серед основних форм індивідуальної роботи доцільними є консультації, індивідуальні навчально-дослідні завдання (створення конспектів, написання рефератів, складання і розв'язування задач, розробка моделей явищ і процесів, опис будови, властивостей, функцій явищ тощо, анотація додаткової літератури, розробка і розв'язування тестових завдань, розробка поурочних планів і конспектів уроків).

Контроль успішності студента в умовах кредитно-модульної системи навчання здійснюється з використанням методів і засобів, що визначаються вищим навчальним закладом. Академічні успіхи студента визначаються за допомогою системи оцінювання, що використовується у вищому навчальному закладі, реєструється у вищому

навчальному закладі з обов'язковим переведенням оцінок до національної шкали та шкали ECTS.

Навчальні досягнення студента з усіх видів виконуваних робіт (теоретична підготовка, практичні роботи, індивідуальне навчально-дослідне завдання, наукова робота тощо) оцінюється кількісно (визначається рейтинг), а підсумкові оцінки формуються з усіх навчальних дисциплін як за традиційною шкалою, так і за шкалою кредитно-модульної системи навчання.

Підсумкова (загальна) оцінка з навчальної дисципліни є сумою рейтингових оцінок (балів), одержаних за окремі оцінювані форми навчальної діяльності: поточне та підсумкове тестування рівня засвоєння теоретичного матеріалу під час аудиторних занять та самостійної роботи (модульний контроль); оцінка (бали) за виконання лабораторних досліджень; оцінка (бали) за практичну діяльність під час практик; оцінка за ІНДЗ; оцінка за курсову роботу; оцінка (бали) за участь у наукових конференціях, олімпіадах, наукові публікації тощо.

Питома вага оцінки кожного з видів навчальної роботи студента у підсумковій (загальній) оцінці визначається з урахуванням їх питомої ваги в теоретичній та практичній підготовці фахівця, структури та змісту навчальної дисципліни. Підсумкова оцінка виставляється або після повного завершення вивчення навчальної дисципліни, або після завершення вивчення окремого змістового модуля (групи змістових модулів), якщо це передбачено навчальним планом. В останньому випадку в кінці вивчення навчальної дисципліни формується підсумкова оцінка з навчальної дисципліни, яка виводиться як середнє арифметичне із проміжних оцінок за змістові модулі, або формується на основі середньої оцінки за змістові модулі та проведення додаткового підсумкового тестування (наприклад, кваліфікаційний екзамен з педагогіки). До академічної довідки студента як основна вноситься підсумкова оцінка за вивчення навчальної дисципліни, а в дужках подаються відомості про результати оцінювання окремих змістових модулів. Державна атестація студентів здійснюється відповідно до чинної нормативної бази.

Таким чином, результати нашого дослідження свідчать, що формувати самостійну навчально-пізнавальну діяльність студентів доцільно в умовах кредитно-модульної системи організації освітнього процесу на засадах єдності змісту дисциплін психолого-педагогічного циклу. За такого підходу ці дисципліни набувають певної професійної орієнтації, посилюється прикладна спрямованість тих розділів і тем, які є дотичними до проблем формування систем самоорганізації навчальної діяльності, її самоаналізу і саморегуляції.

Перспективи подальших досліджень полягають в обґрунтуванні дидактичної системи формування самостійної навчально-пізнавальної діяльності студентів у процесі вивчення фахових і психолого-педагогічних дисциплін.

Література:

1. Болюбаш Я. Я. Болонський процес: подолання стереотипів / Я. Я. Болюбаш // Болонський процес: тенденції, проблеми, перспективи / НПУ ім. М. Драгоманова. – К., 2004. – С. 74–79.
2. Бондар В. І. Теоретико-методологічні та технологічні основи модернізації системи підготовки вчителя / В. І. Бондар // Педагогічна і психологічна науки в Україні : до 20-річчя НАПН України : [в 5 т.] / редкол.: О. В. Сухомлинська, І. Д. Бех, В. І. Бондар [та ін.]. – К., 2012. – Т. 1 : Загальна педагогіка та філософія освіти. – С. 291-302.
3. Буряк В. Самостійна робота як системоутворюючий елемент навчальної діяльності студентів / В. Буряк // Вища школа. – 2008. – № 5. – С. 10–24.
4. Кремень В. Г. Структурна модернізація освіти в контексті цивілізаційних змін / В. Г. Кремень // Педагогіка і психологія. Вісник АПН України. – 2011. – № 2. – С. 5–13.

5. Основні засади розвитку вищої освіти України. Ч. 3 / за ред. С. М. Ніколаєнка ; упоряд.: М. Ф. Степко, Я. Я. Болюбаш, В. Д. Шинкарук [та ін.]. – К. ; Тернопіль : Вид-во ТНПУ, 2006. – 181 с. – (Інтеграція вищої освіти України у європейський освітній простір).
6. Терещук Г. Актуальні проблеми запровадження кредитно-трансферної системи в університетах України / Г. Терещук // Актуальні проблеми і перспективи трудової підготовки молоді : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 19–20 жовт. 2007 р. / редкол.: М. Вашуленко, А. Вихрущ, В. Кравець [та ін.]. – Тернопіль, 2007. – С. 3–5.

Чайка В.М.

ФОРМИРОВАНИЕ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ УЧЕБНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ
СТУДЕНТОВ В УСЛОВИЯХ КРЕДИТНО-МОДУЛЬНОЙ СИСТЕМЫ ОРГАНИЗАЦИИ
ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА

На основе анализа учебных планов и программ выяснены особенности психолого-педагогической подготовки студентов, формирования их самостоятельной учебно-познавательной деятельности в условиях кредитно-модульной системы организации образовательного процесса. Охарактеризована модульная организация учебных дисциплин, модульный принцип организации их содержания, система академических кредитов, содержание психолого-педагогической подготовки. Выяснены особенности организации самостоятельной учебно-познавательной деятельности студентов (формы индивидуальной работы, методы, система контроля успеваемости). Определены условия организации самостоятельной учебно-познавательной деятельности студентов.

Ключевые слова: самостоятельная учебно-познавательная деятельность, кредитно-модульная система организации образовательного процесса, психолого-педагогическая подготовка.

Chaika V.M.

FORMING OF STUDENTS' INDEPENDENT EDUCATIONAL AND COGNITIVE ACTIVITIES IN
CONDITIONS OF CREDIT-MODULAR SYSTEM OF ORGANISATION OF EDUCATIONAL PROCESS

The reasons for the analysis of future teacher training on the requirements of modernity in substantial and procedural aspects: a low level of cognitive activity and independence of students, lack of elements of contested action in academic achievement, significant expenses of time for examinations, insufficient level of adaptation to rapidly changing requirements of the labor market, the lack of systematic work of students during the academic semester are found out.

The advantages of credit-modular technology of education: ensuring the interconnection between academic disciplines, development of educational and methodical complexes, rational distribution of the content of the educational material for the modules, using the flexible scale of knowledge's evaluation that provides real differentiation of educational achievements of students are determined.

Based on the analysis of curriculum and educational programs are found out the special features of psychological and pedagogical training of students, forming of their independent educational and cognitive activity in conditions of credit-modular system of organizing the educational process. The modular organization of training courses, the modular principle of organization of their content, the system of academic credits, the content of psychological and pedagogical training were characterized. The peculiarities of organization of independent educational and cognitive activity of students (the form of individual work, methods, the system of control progress in studies) are clarified. The conditions of organizing the educational and cognitive activity of students are determined.

Key words: independent teaching and cognitif activity, credit-modular system of organization of educational process, psychological and pedagogical training.